

بررسی راه‌های افزایش امید به آینده در دانش‌آموزان با رویکرد اقدام‌پژوهی

محمد حسین ابتکاری

دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه دانشگاه یاسوج

Mh.ebtkari@yahoo.com

چکیده

هدف تحقیق حاضر بررسی راه‌های افزایش امید به آینده و تقویت انگیزه‌ی پیشرفت دانش‌آموزان است. این پژوهش با روش اقدام‌پژوهی مشارکتی در سه بعد تشخیص، اجرا و ارزیابی نتایج در نه مرحله به مدت چهار ماه و با مشارکت ۳۰ دانش‌آموز مقطع متوسطه شهرستان رستم واقع در استان فارس در سال تحصیلی ۹۶^۰ ۱۳۹۵ صورت گرفت. بررسی و تحلیل اطلاعات مرحله‌ی اول که از طریق پرسشنامه، مشاهده، مصاحبه و بررسی اسناد موجود گردآوری شد، حاکی از بی‌انگیزگی و ناامیدی بسیاری از دانش‌آموزان نسبت به آینده‌ی زندگی و شغلی بود. اقدام‌پژوه با استفاده از راه‌حل تحریک انگیزه‌ی همجنسی اجتماعی سعی در ایجاد تغییر و افزایش امید به آینده‌ی دانش‌آموزان جهت تقویت انگیزه‌ی آن‌ها را داشت. پس از ارائه‌ی این روش و بررسی اطلاعات و شواهد نوع دوم، نتایج حاکی از افزایش انگیزه و امید به آینده در بین دانش‌آموزان بود.

واژگان کلیدی: امید به آینده، انگیزه پیشرفت، دانش‌آموز، اقدام‌پژوهی

۱- مقدمه و طرح مساله

انگیزه‌ی پیشرفت و امیدواری از مهم‌ترین اصول جوانی به شمار می‌رود و دانش‌آموزان باید برای آینده‌ی خود از نظر شغلی و اجتماعی با انگیزه‌ی بالا تلاش کنند (حیدری، ۱۳۹۰: ۳۴). انگیزش و امید به آینده از جمله مفاهیم رایج در مسایل آموزشی است که برای توضیح سطوح مختلف عملکرد دانش‌آموزان بکار می‌رود. این مفاهیم میزان تلاش برای انجام کارهای مختلف را بازگو می‌کند. بسیاری از معلمان با دانش‌آموزان بی‌انگیزه یا کم انگیزه و ناامید مواجه می‌شوند؛ دانش‌آموزانی که هیچ گونه علاقه و انگیزه و امیدی برای تلاش و درس خواندن و تحصیل ندارند (رشید و همکاران، ۱۳۹۱: ۹۹).

امروزه با توجه به رشد روزافزون گرایش به ثروت و مادیات در بین افراد جامعه و نیز دانش‌آموزان، بحث فایده‌های عینی و عملی تحصیلات در زندگی موضوعی اساسی است. هدف اصلی بسیاری از دانش‌آموزان بالاخص پسران این است که با تحصیلات بتوانند شغلی به دست آورند و زندگی خویش را تأمین کنند و در غیر این صورت نه تنها انگیزه‌ای به ادامه تحصیل ندارند بلکه آن را اتلاف وقت می‌دانند. واقعیت جامعه‌ی ما این است که بسیاری از تحصیل‌کردگان جامعه‌ی ما بیکار هستند و این امر باعث شده است بسیاری از دانش‌آموزان جامعه‌ی ما انگیزه‌ی بسیار پایینی برای ادامه تحصیل و امید بسیار کمی به آینده دارند. بررسی روندهای موجود در ایران حاکی از آن است که تناسب بین آموزش‌های دانشگاهی و کسب اشتغال، نامتوازن است و بازار کار توانایی جذب فارغ‌التحصیلان دانشگاهی را ندارد. در نتیجه، هر ساله بخش زیادی از فارغ‌التحصیلان به صف بیکاران کشور می‌پیوندند (احمدی، ۱۳۹۳).

بر اساس مستندات نرخ بیکاری فارغ‌التحصیلان دانشگاهی حدود ۱۸٫۵ درصد گزارش شده است که این آمار نشان می‌دهد حدود ۱ میلیون نفر از تحصیل‌کرده‌های دانشگاهی در سال ۹۵ بیکار هستند (گزارش مرکز آمار ایران). به گزارش کارشناسان حوزه اشتغال و بازار کار، حدود ۵۰ درصد از کل بیکاران کشور را فارغ‌التحصیلان دانشگاهی تشکیل می‌دهد (گزارش سلامت نیوز، ۱۳۹۵). امروزه در بیشتر مدارس کشور، شاهد کاهش انگیزه و امید به آینده در بین دانش‌آموزان هستیم. بر اساس برخی مطالعات انجام شده دانش‌آموزان دوره متوسطه در امر تحصیل و پیشرفت بسیار بی‌روح و ناامید نشان داده شده‌اند و انگیزه برای ادامه‌ی تحصیل در خود نمی‌بینند (حسن‌زاده و همکاران، ۱۳۹۱: ۸۳).

تاکیدات زیاد مسئولین و کارشناسان آموزشی در زمینه‌ی توجه به این امر و تلاش برای انجام تحقیقات و پژوهش‌های مختلف در این زمینه، جهت شناخت و ریشه‌یابی این معضل و پیدا کردن راه‌کارهایی برای افزایش آن دال بر اهمیت بررسی این موضوع است. در محیط مورد مطالعه، اقدام پژوهی شاهد انگیزه و امید به آینده بسیار پایین دانش‌آموزان بود. بنابراین، بررسی راه‌های افزایش امید نسبت به آینده هدف اصلی انجام این تحقیق است که با هدف بهبود وضعیت موجود انجام شد. در کنار هدف اصلی تحقیق، اهداف فرعی دیگری نیز مد نظر است:

- شناخت میزان انگیزش دانش‌آموزان
- شناخت میزان امید به آینده دانش‌آموزان
- شناخت میزان شوق تحصیلی دانش‌آموزان

۲- ضرورت و اهمیت

یکی از مهم‌ترین اهداف نظام‌های تعلیم و تربیت، افزایش امید به آینده، انگیزه و تأمین سلامت روان دانش‌آموزان است. در سنین نوجوانی، دگرگونی‌های عاطفی و اجتماعی چشم‌گیری رخ می‌دهند. هیجانات نوجوان شدت می‌گیرد و غالباً دچار حالاتی چون عصبانیت، یأس و ناامیدی و ترس می‌شود. نوجوان امروز گم شده‌ای است در زندگی که با هزاران مشکل روحی، روانی و تربیتی سر در گریبان است. نوجوان امروز، آینده‌ی روشنی ندارد، از واقعیت‌های موجود فرار می‌کند و به اوهام و تخیلات روی می‌آورد. دانش‌آموزان دارای نیازهای فراوانی هستند که جامعه نمی‌تواند به آن پاسخ دهد. وضعیت بد اقتصادی، عدم تأمین زندگی، بیکاری، فشار روانی و ... باعث ناامیدی و بی‌انگیزگی دانش‌آموزان می‌شود (عبداللهی، ۱۳۸۹: ۳۶). ناامیدی زبان‌های فراوانی برای فرد و جامعه به دنبال دارد، کسی که به دلایل فقدان آینده‌نگری، احساس ناتوانی، احساس خودکم‌بینی به آینده امید ندارد، زندگی را هیچ و پوچ می‌داند و انگیزه‌ای برای پیشرفت نخواهد داشت و از این رو به هیچ کار مهمی دست نخواهد زد و هیچ اقدام مثبتی انجام نمی‌دهد. در حقیقت، اصلی‌ترین و بارزترین نشانه‌ی افسردگی نوعی احساس غم و اندوه و احساس ناامیدی و بی‌تفاوتی و عدم علاقه به فعالیت‌های موثر اجتماعی است. فرد ناامید احساساتی همچون هوازدگی، غم زندگی و بی‌روحویی دارد که این امر منجر به سرخوردگی بیشتر او می‌شود (حسن‌زاده و همکاران، ۱۳۹۱: ۸۳). بنابراین این‌گونه آسیب‌ها دانش‌آموزان را در ردیابی اهداف آموزشی خود با مشکلات جدی مواجه می‌کند که این عوامل در سطح خرد موجب صدمات جسمی^۰ روانی و اجتماعی در دانش‌آموز و افت تحصیلی وی خواهد شد و در سطح کلان، جامعه را از داشتن افرادی توانمند در جهت توسعه و تعالی جامعه تهی خواهد کرد. در این راستا انجام اقداماتی که موجب بهبود این وضعیت شده و این نسل نوجوان و آسیب‌پذیر را در برابر آسیب‌های احتمالی محافظت کند ضروری به نظر می‌رسد. همچنین، انجام اقدامات مناسب جهت افزایش امید به آینده و انگیزه‌ی دانش‌آموزان به دلایل ذیل دارای اهمیت است:

- تقویت انگیزه و افزایش امیدواری، مانع از وجود صدمات روانی به دانش‌آموزان خواهد شد.
- موجب افزایش اعتماد به نفس در دانش‌آموز شده و حضور مستمر و فعال آن‌ها در کلاس درس و محیط مدرسه را تقویت می‌کند.
- نگرش‌های منفی دانش‌آموزان را کاهش می‌دهد.

- شوق لازم برای ادامه تحصیل را در دانش‌آموزان افزایش داده و مانع از ترک تحصیل زودهنگام آن‌ها خواهد شد.
- احساس شادی و طراوت تحصیلی را در دانش‌آموز برانگیخته می‌کند.
- احساس بدبینی نسبت به معلم، مدرسه، درس، جامعه و آینده را در دانش‌آموز کاهش می‌دهد.
- افزایش انگیزه و امید، افزایش کیفیت یادگیری و افزایش نمرات بهتر دانش‌آموز را در پی خواهد داشت، که این مورد خود نیز واجد اهمیت است، از جمله:
- موجب ایجاد غرور و افتخار برای والدین شده و اثرات مثبتی بر روابط فرزندان و والدین دارد.
- موجب تقویت عزت نفس دانش‌آموزان خواهد شد.
- در سطح کلی موجب توسعه علمی و پیشرفت‌های چشمگیر در جامعه خواهد شد.

۳- روش‌شناسی

روش تحقیق حاضر اقدام پژوهی است که از نوع تحقیقات کنشی محسوب می‌شود. این روش در مسایل کلنیک، درمانی و آموزشی بیشتر مورد استفاده قرار می‌گیرد. فرایند اقدام‌پژوهی به صورت جزئی شامل:

- مشخص کردن عنوان و موضوع پژوهش - تشخیص مساله و توصیف وضعیت موجود - گردآوری اطلاعات (شواهد مرحله ۱) - تجزیه و تحلیل داده‌ها - ارائه راه حل موقتی برای مساله	}	مرحله تشخیص
- اجرای راه حل موقتی برای حل مساله	}	مرحله اجرا
- نظارت بر اجرای راه حل جدید - گردآوری اطلاعات جدید (شواهد مرحله ۲) - تجدید نظر در اطلاعات پیشین و ارائه گزارش	}	ارزیابی نتایج

در این تحقیق اطلاعات از طریق پرسشنامه‌ی امید به آینده اسنادی، مصاحبه، مشاهده و بررسی اسناد موجود گردآوری شد. مقیاس امید به آینده‌ی اسنادی به صورت تک‌عاملی و مشتمل بر ۲۴ گویه است که در سطح سنجش رتبه‌ای شش درجه‌ای (بسیار زیاد=۵، زیاد=۴، متوسط=۳، کم=۲، خیلی کم=۱ و اصلاً=۰) تنظیم گردیده است. دامنه‌ی نمرات این مقیاس از صفر (کمترین نمره) تا ۱۲۰ (بیشترین نمره) متغیر است. برای تعیین اعتبار مقیاس گرایش به امیدواری بزرگسالان/اسنادی (۱۹۹۴) به تحقیق علیزاده/ا قدم (۱۳۹۱) استناد شد که نشان داد شاخص مربوط به روایی سازه از روایی قابل قبولی در شرایط جامعه‌ی ایران برخوردار است. مشارکت‌کنندگان در تحقیق حاضر ۳۰ نفر از دانش‌آموزان مقطع متوسطه ۱ شهرستان رستم از توابع استان فارس هستند.

۴- گردآوری اطلاعات (شواهد ۱)

در تحقیق حاضر از روش‌های مصاحبه، مشاهده، بررسی اسناد و پرسشنامه برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده شد. گردآوری داده‌ها و اطلاعات در مرحله اول از طریق زیر به دست آمد:

۴-۱- مشاهده

- مواردی که در رفتار دانش‌آموزان در طول جریان کلاس درس و یا در سایر موارد مشاهده شد عبارت بودند از:
- بی‌علاقگی به گوش دادن با انجام کارهایی از جمله صحبت‌های یواشکی با دوستان و یا سرگرم شدن با عکس‌های کتاب یا پرسیدن سوالاتی بی‌ربط و ...
  - اجازه گرفتن بیش از حد برای بیرون رفتن از کلاس به بهانه‌های مختلف مثل آب خوردن، دارو خوردن و ...
  - بی‌علاقگی به کارهای فردی یا گروهی که در کلاس به آن‌ها محول می‌شد.
  - عدم علاقه به کارهای داوطلبانه در زمینه‌های مختلف درسی و غیر درسی.
  - انگیزه‌های بسیار پایین در انجام تکالیف
  - بی‌اهمیت بودن به نمرات پایین گرفتن

۴-۲- مصاحبه

- مصاحبه با مدیر مدرسه و جمع‌آوری اطلاعاتی از زمینه‌ی خانوادگی و وضعیت گذشته‌ی دانش‌آموزان.
- مصاحبه با مشاور مدرسه و به دست آوردن اطلاعاتی در زمینه‌ی وضعیت مطلوب و نامطلوب اجتماعی و فرهنگی و سلامتی دانش‌آموزان.
- مصاحبه با سایر معلمان در جلسه‌ی خاصی با عنوان بررسی دلایل بی‌انگیزگی دانش‌آموزان و به دست آوردن اطلاعاتی در این مورد.
- مصاحبه با دانش‌آموزان و در میان گذاشتن دلایل بی‌انگیزگی آن‌ها از زبان خودشان که به طور کلی دلایل ذیل استخراج شد:
- همه آن‌ها درس را با نگاه ابزاری و فایده‌گری و مادی در نظر داشتند که از طریق آن بتوانند زندگی خوب و امنیت شغلی کسب کنند. در نتیجه نسبت به این امر ناامید و بی‌انگیزه بودند.
- ۱- بازگو کردن تجربیات منفی دیگران: که دلایل بی‌انگیزگی‌شان را با گفتن جملاتی چون درس خواندن به چه درد ما می‌خورد؟ آن‌هایی که خوانده‌اند چه شده‌اند؟ اکثر آن‌هایی خوانده‌اند بیکارند و ... مطرح کردند.
- ۲- سرایت کردن ناامیدی دیگران به آن‌ها: معتقد بودند بیشتر افراد جامعه از جمله اقوام و والدین و ... چندان به آینده خوشبین نیستند.
- ۳- تلاش‌های بی‌فایده: اکثریت بر این باور بودند که در صورت پارتی داشتن شاید با درس خواندن بتوان سر کار رفت که آن‌ها از این امر ناامید بودند و معتقد بودند تنها طبقه‌ی خاصی که از نفوذ بیشتری برخوردارند امکان کسب شغلی خواهند داشت.
- ۴- ناامیدی در به دست آوردن موفقیت: آن‌ها معتقد بودند که تنها گروه خاصی که فرصت‌های آموزشی و امکانات بهتری در خارج از مدرسه در اختیار دارند می‌توانند موفق شوند و خودشان هیچ شانس ندارند.
- مصاحبه‌ی با برخی والدین که به مدرسه می‌آمدند و بیشتر دلایل ذیل را مورد توجه داشتند:
- ۱- بی‌اعتنائی به حرف‌های والدین در خانه: اظهار داشتند بچه‌هایشان اصلاً به حرف‌هایشان توجه نمی‌کنند و بیخیال و بی‌انگیزه هستند.
- ۲- بی‌علاقگی به مدرسه: آن‌ها معتقد بودند که فرزندشان هیچ علاقه و شوق و انگیزه‌ای به مدرسه ندارد و در صورت نداشتن ترس از والدین ترک تحصیل می‌کنند.
- ۳- ناامیدی خود والدین: والدین خودشان نیز اظهار ناامیدی نسبت به آینده داشتند و معتقد بودند که بچه‌هایشان با درس خواندن ممکن است به جایی نرسند و فارغ‌التحصیلان بیکار را مثال می‌زدند.

۴-۳- بررسی اسناد

- موارد و اسنادی که جهت درک وضعیت و شرایط دانش‌آموزان مورد بررسی قرار گرفت:
- آزمون مرحله اول پیشرفت تحصیلی ۹۵ جهت بررسی وضعیت نمرات دانش‌آموزان و مقایسه آن با سایر دانش‌آموزان هم پایه در سایر مدارس شهرستان.
  - بررسی دفاتر ارزشیابی دروس دانش‌آموزان جهت به دست آوردن یک سری اطلاعات کلی از وضعیت تحصیلی آن‌ها.
  - بررسی دفاتر ارزیابی دانش‌آموزان در سال گذشته.
  - بررسی پرونده سلامت دانش‌آموزان.

۴-۴- پرسشنامه امید به آینده

داده‌های جدول شماره یک نشان می‌دهد میانگین نمره‌ی امید به آینده‌ی دانش‌آموزان ۵۷,۷ است که نسبت به میانگین واقعی (۶۰) کمتر است.

جدول شماره ۱: میانگین نمره امید به آینده

تعداد	کمترین	بیشترین	میانگین	خطای استاندارد
۳۰	۲۳	۷۵	۵۷,۷۶	۱۱,۷۵

۴-۵- مطالعات پیشین

جهت تکمیل اطلاعات و استفاده از تجربیات و نظریات دیگر محققان و شناخت بهتر مساله، بررسی دیگر کارهای تجربی و نظری گذشته بررسی شد.

حبیبزاده و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی به بررسی میزان افت تحصیلی و عوامل موثر بر آن در دانشجویان پرداختند. این پژوهش که بر روی ۹۳۸ نفر از دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اردبیل و به روش پیمایشی انجام شد، نشان داد، آگاهی از آینده شغلی، فقدان انگیزه از مهمترین عوامل موثر در افت تحصیلی دانشجویان بودند. زرافشانی و کرمی (۱۳۹۰) نیز اعتماد به نفس و انگیزه برای تحصیلات را عامل مهم برای پیشرفت تحصیلی می‌دانست.

فورسیت و همکاران (۲۰۰۹) بی‌انگیزگی را عامل مهم بازدارنده تحصیل می‌دانست. مان و کانوی (۲۰۱۰) با بررسی عملکرد دانشجویان سال اول نشان دادند، خوش‌بینی یا مثبت‌نگری، نقش تعیین‌کننده‌ای در موفقیت تحصیلی دانشجویان دارد.

۵- تجزیه و تحلیل داده‌ها و اطلاعات

بررسی اسناد موجود نشان از ضعف درسی بسیاری از دانش‌آموزان بود که به طور کلی در امتحان پیشرفت تحصیلی استانی مرحله اول در سطح شهرستان وضعیت مطلوبی در همه‌ی دروس نداشتند. نمرات درسی مستمر و پایانی نوبت اول نیز در اکثر دروس رضایت‌بخش نبود. تحلیل مصاحبه‌ها نیز نشان داد که ضعف انگیزشی در بین دانش‌آموزان بسیار زیاد است و اکثریت نیز نسبت به آینده خوشبین نیستند و نیرو یا مشوق قوی که انگیزه‌های آن‌ها را بالا ببرد وجود ندارد. خود والدین نیز در مصاحبه‌هایشان امید و انگیزه‌ی لازم را برای مشوق دانش‌آموزانشان نداشتند و ضعف ساختاری جامعه را مقصر می‌دانستند که بیکاری را در جامعه رواج داده است.

۶- انتخاب راه‌حل‌های موقتی برای مساله

امروزه در کلاس‌هایی که انگیزه و شوق نباشد و بی‌انگیزگی و ناامیدی جایگزین آن باشد نه برای دانش‌آموزان و نه برای معلم و نه برای جامعه مفید خواهد بود. در این راستا، از طریق تحلیل اطلاعات گردآوری شده این نتیجه حاصل شد که با یک راه‌حل موقتی، انگیزه و امید دانش‌آموزان را افزایش داده تا بهبود وضعیت نمرات و سلامت روانی و اجتماعی حاصل شود. بنابراین، بین سه عامل اصلی تعیین شده در داده‌ها و اطلاعات شواهد اول یعنی: بی‌انگیزگی، ناامیدی و نبود الگوی مرجع موفق ارتباط برقرار شود و راه‌حل موقتی بر مبنای این مفاهیم جهت بهبود این وضعیت ترسیم شد. راه حل انتخابی توسط اقدام پژوه:

اجرای روش تحریک "انگیزه همجنسی اجتماعی" برای پیوند ارتباطی ذهنی با افراد موفق و مثبت که شرایط ضعیفی برای موفقیت داشته‌اند اما امروزه الگوهایی مرجع برای افراد ناامید هستند. به علت وجود انگیزه «همجنسی اجتماعی» در انسان، فرد خود را در مقایسه با دیگران قرار می‌دهد و در نتیجه اطلاعاتی از توانایی‌های خود و دیگران بدست می‌آورد و برای جبران ضعف‌های خود برنامه‌ریزی می‌کند. این مساله برای اینکه خود را بر مبنای ویژگی‌های دیگران ارزش‌گذاری می‌کند و بر این پایه اقدامات و تلاش‌هایی را انجام می‌دهد تا فرد بتواند در محیط خود فعالیت موثری داشته باشد لازم است.

این افراد موفق در قالب گروه‌های موفق مرجع کارکردهای مهمی برای افراد دارند که از جمله:

- منبع الهام بخش برای شکل‌گیری نگرش‌ها، ارزیابی‌ها و رفتار
- مرجع اخذ هنجارهای معنی بخش به زندگی
- منبع دریافت اهداف
- منبعی برای تعیین معیارهای ارزیابی
- راهنمای فرد
- الگویی برای همانندسازی
- فرد خود را به آنها مربوط می‌داند
- فرد آرزوی برقراری رابطه با آنها دارد
- تأیید آنها را جستجو می‌کند
- منبعی برای دریافت ابزار ارزیابی خود و دیگران

۷- اعتبار بخشی به راه حل انتخابی

اقدام پژوه جهت کسب اطمینان از اجرای راه‌حل انتخابی و کسب اعتبار بیشتر در این زمینه، از نظریات گوناگون همکاران، مشاوران و مدیران مدرسه استفاده کرده و نظریات آنها جهت تقویت و بهتر انجام شدن راه‌حل موقتی مورد توجه قرار گرفت. برخی همکاران غیر رشته‌ای نیز معتقد بودند به راحتی این روش در همه‌ی کلاس‌های درسی قابل اجراست. بنابراین معیارهای اعتباریایی طرح عبارت از:

- انتخاب این راه‌حل توسط همکاران از بین راه‌حل‌های انتخابی
- قابل اجرا بودن راه حل انتخابی در بسیاری از دروس
- تأیید راه حل توسط همکاران و مدیر و مشاور مدرسه
- تأیید راه حل توسط هم‌رشته‌ای‌ها
- تأیید راه‌حل توسط برخی غیر هم‌رشته‌ای‌ها
- صحبت با سه نفر از اساتید دانشگاه در ارتباط با طرح موجود

۸- اجرای راه حل موقتی برای حل مساله

اقدام پژوه از بین راه‌حل‌هایی انتخابی، جهت رسیدن به هدف خود که افزایش امید و تقویت انگیزه دانش‌آموزان بود، ایده‌ی "انگیزه‌ی همجنسی اجتماعی" را انتخاب و به عنوان ایده‌ای خلاق مورد استفاده قرار داد. در این روش دانش‌آموزان باید به شکل خاصی یک پیوند ارتباطی ذهنی با افرادی که پیشینه‌ی مشابهی با این دانش‌آموزان داشته‌اند و الان افراد موفق هستند برقرار کنند و این افراد به مانند الگویی برای همانندسازی برای آنها باشند و به صورت منبعی برای انگیزش آنها شود. جهت اجرای این ایده اقدام پژوه سعی کرد از طریق جمع‌آوری اطلاعات توسط دانش‌آموزان در مورد افراد موفق در سراسر جهان که قبلاً شرایط بسیار ناامید کننده‌ای داشته‌اند و الان افراد موفق هستند کار خود را انجام دهد. با اجرای این روش، انگیزه همجنسی اجتماعی

دانش‌آموزان تحریک می‌شود که آشنایی با زندگی‌نامه‌ی این افراد گروه‌های مرجعی برای آن‌ها شکل می‌گیرد که آن‌ها را ملاک هنجارهای معنی بخش به زندگی برای خود می‌دانند. از دانش‌آموزان خواسته می‌شود از طریق مطالعه کتاب و یا از طریق اینترنت، هر کدام زندگی یک فرد موفق را به طور کامل در یک گزارش به کلاس درس بیاورند و هر جلسه‌ای حدود ۱۵ دقیقه‌ی اول کلاس به بررسی زندگی آن فرد پرداخته شود و دانش‌آموزان بعد از ارایه‌ی گزارش همکلاسی‌شان نظرات‌شان را بیان کنند و معلم تنها نقش کنترل‌کننده‌ی جلسه را دارد.

۹- نظارت بر راه حل

اقدام پژوهی جهت اجرای بهتر این روش قبل از خواندن هر زندگی‌نامه در کلاس، ابتدا خود آن گزارش را می‌خواند و اصلاح می‌کند. در هنگام خواندن زندگی‌نامه‌ی افراد موفق توسط دانش‌آموز، اقدام پژوهی سعی می‌کند کلاس را در آرامش نگه دارد تا مطالب توسط همه دانش‌آموزان به خوبی شنیده شود. از همه دانش‌آموزان خواسته می‌شود نظرشان را در مورد آن فرد بیان کنند و نظرشان را در مورد تلاش‌ها و انگیزه‌ها و امیدهایی که باعث موفقیت او شده است را بیان و یا حتی تحسین کنند و تأثیرشان را حتی در کلاس درس بر خودشان بازگو کنند. در اجرای این روش ۳۰ زندگی‌نامه در کلاس درس گزارش و بررسی شد.

۱۰- گردآوری اطلاعات جدید (شواهد مرحله دوم)

در بخش شواهد مشکلاتی چون انگیزه پایین، ناامیدی و ... مطرح شد. در این بخش تغییرات حاصل شده بعد از انجام اجرای راه‌حل به صورت ذیل است:

۱-۱۰- اسناد

در بررسی اسناد موارد ذیل مشاهده گردید:
بررسی اسناد، بهبود نسبی در آزمون‌های مختلف و نمرات مستمر را نشان می‌داد.

۲-۱۰- مشاهده

- مواردی که در رفتار دانش‌آموزان در طول جریان اجرای راه‌حل مشاهده شد:
- مشاهده شور و شوق در چهره‌ی دانش‌آموزان در هنگام برگزاری کلاس‌های درس به وضوح مشخص بود.
  - دانش‌آموزان مدام درخواست انجام بررسی زندگی‌نامه‌ی افراد موفق مختلف را داشتند.
  - غیبت دانش‌آموزان در کلاس درس کاهش یافته بود.

۳-۱۰- مصاحبه

- در مصاحبه با مدیر مدرسه فهمیده شد که مدیر از وضعیت انگیزشی آن‌ها بسیار رضایت دارد.
- در مصاحبه با معلمان دیگر دریافتیم که دانش‌آموزان از معلمان دیگر درس‌ها نیز خواهند برگزاری چنین کاری را داشتند و از این روش بسیار ابراز رضایت داشتند.
  - تغییرات محسوس در مطالعه و انگیزه در خانه نیز از طریق مصاحبه با والدین فهمیده شد که معتقد بودند فرزندانشان با مطالعه بیشتر در خانه مدام از آینده‌ای بهتر صحبت می‌کنند.
  - مصاحبه با خود دانش‌آموزان حاکی از:
  - افزایش انگیزه و شوق و اعتماد به نفس آن‌ها در اظهاراتشان به طور کامل مشخص بود.

۱۰-۴- پرسشنامه

برای بررسی معناداری میانگین نمرات دانش‌آموزان که در دو بازه‌ی زمانی مختلف انجام گرفت از آزمون تی همبسته استفاده گردید. بر اساس نتایج به دست آمده در جدول شماره ۲، رابطه میان نمرات در دو بازه‌ی زمانی متفاوت و معنادار است به طوری که میانگین نمرات در مرحله گردآوری شواهد نوع اول ۵۷٫۷۵ بوده است که در مرحله شواهد نوع دوم به ۸۱٫۰۳ افزایش یافته است. با توجه به سطح معناداری ۰٫۰۰۰، از نظر آماری می‌توان نتیجه گرفت که تفاوت بین دو نمره‌ی میانگین گروه در سطح ۹۹ درصد معنی‌دار است. به این معنا که با اجرای راه حل اجرا شده در کلاس درس، میزان امید به آینده دانش‌آموزان تا حدود زیادی افزایش یافته است.

جدول شماره ۲: نتایج آزمون تی همبسته

سطح معناداری	درجه آزادی	خطای معیار میانگین	انحراف معیار	تعداد	میانگین	
		۲٫۱	۱۱٫۷۵	۳۰	۵۷٫۷۶	امید به آینده ۱
۰٫۰۰	۲۹	۲٫۲	۱۲٫۲۰	۳۰	۸۱٫۰۳	امید به آینده ۲

۱۱- گزارش نهایی

اطلاعات جمع‌آوری شده در مرحله دوم حاکی از این بود که روش ارایه شده در کلاس درس به شکل معناداری بر افزایش امید به آینده، تقویت انگیزه و وضعیت نمرات آن‌ها تأثیر داشته و موجب تغییر در وضعیت موجود به شکل مطلوب شده است. علاقمندی دانش‌آموزان به درس و مدرسه افزایش یافته و مشارکت فعال دانش‌آموزان را نیز در پی داشت.

۱۲- پیشنهادات و راه‌کارها

۱۲-۱- پیشنهاد به مسئولان آموزشی:

با توجه به اهمیت افزایش امید و تقویت انگیزه‌ی دانش‌آموزان که اقدام پژوهی در این تحقیق به آن اشاره کرد انتظار می‌رود مسئولان مرتبط و ذی‌نفع با برگزاری کارگاه‌های آموزشی جهت ارایه‌ی راه‌کارهای مناسب جهت برخورد عقلانی‌تر و مناسب‌تر معلمان جهت افزایش امید و تقویت انگیزه دانش‌آموزان و برگزاری همایش‌هایی در این رابطه و استفاده از نظریه‌های کارآمد مطرح شده در این همایش‌ها و همچنین حمایت از طرح‌ها و پایان‌نامه‌های دانشگاهی در رابطه با افزایش امید و تقویت انگیزه‌ی دانش‌آموزان به تغییر وضعیت موجود جهت تبدیل آن به وضعیت مطلوب تلاش کنند. از کارشناسان و روانشناسان دعوت به عمل آمده تا مستقیماً با دانش‌آموزان صحبت کرده و یا کلیپ‌های آن‌ها را در مدرسه از طریق ویدیو پروژکتور پخش کنند.

۱۲-۲- پیشنهاد به همکاران گرامی

سعی شود روش‌های خلاق و ملایم جایگزین روش‌های خشک و بی‌روح گذشته شود. هر چه معلمان به دانش‌آموزان نزدیک‌تر شوند و وارد دنیای آن‌ها شوند تصمیمات بهتری می‌توانند بگیرند و نتایج سودمندتری نیز به دست خواهند آورد. به علاوه موارد ذیل به همکاران توصیه می‌شود:

- جدی گرفتن مشکل ناامیدی و کاهش انگیزه دانش‌آموزان به عنوان یک مسأله در نظام آموزشی و مدرسه.
- شناسایی دانش‌آموزانی که دچار ناامیدی و ضعف انگیزه و افسردگی هستند.
- در نظر گرفتن تفاوت‌های فردی دانش‌آموزان و عدم انتظار عملکرد یکسان از همه دانش‌آموزان.
- سطح توقعات خود را با توانمندی و استعداد دانش‌آموزان هماهنگ کنید.
- تغییر در شیوه‌های توجه به دانش‌آموزان بر اساس نوع صفات رفتاری دانش‌آموزان.

- آشنا کردن دانش‌آموزان با افراد موفق که با کاه کوه ساختند.

۱۲-۳- پیشنهاد به اولیای گرامی

به والدین پیشنهاد می‌شود بیش از اندازه نسبت به آینده ناامید نباشند و تنها محیطی آرام و به دور از تشنج را برای فرزندان مهیا سازند و با فعالیت‌های تشویقی مثبت سعی در ایجاد فشار ملایم و نامحسوس جهت انجام درست کارها توسط فرزندان خود را داشته باشند. همچنین، شرایط محیط خانه طوری باشد که فرزندان شما بتوانند کمتر با تحرکات منفی مواجه شوند و آن‌ها از افراد بدبین و منفی‌باف دور نگه داشته شوند. رابطه‌ی مستمر خود با مدرسه را قطع نکنند و مشکلات رفتاری دانش‌آموز در خانه را به مشاور مدرسه و معلمان بازگو کرده و همیشه پیگیر روند اخلاقی و درسی فرزندان خود در مدرسه باشند. هر حرکت مثبت دانش‌آموز را تقویت و تشویق کنند و فرزندان خود را به هیچ دلیلی مقایسه، تحقیر و سرزنش نکنند.

منابع

- ۱- احمدی، سیروس (۱۳۹۳)، "بررسی وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان جامعه‌شناسی و عوامل مرتبط با آن". دو فصلنامه جامعه‌شناسی اقتصادی و توسعه، سال سوم، شماره ۱، ۲۳-۱.
- ۲- حسن‌زاده، رمضان؛ محمدقاسمی، حمید؛ یداله‌پور، بهروز؛ رودباری شهیمیری، خدیجه (۱۳۹۱)، "راههای تقویت امید به آینده از منظر قرآن و روایات"، مجله علوم پزشکی بابل، دوره ۱۵، ویژه نامه ۱، ۸۸-۸۲.
- ۳- حیدری، غلامعلی (۱۳۹۰)، "رابطه محیط خانواده با انگیزه پیشرفت در دانش‌آموزان دوره پیش دانشگاهی شهر یزد". مجله مرکز مطالعات و توسعه آموزش علوم پزشکی یزد، دوره ششم، شماره ۱، ۳۸-۳۳.
- ۴- حبیب‌زاده، شهرام، علیزاده، هما، پورفرضی، فرهاد، قاسمی، احمد، امینی ملکی، طاهر (۱۳۹۰)، "بررسی میزان افت تحصیلی و عوامل موثر بر آن در دانشجویان". مجله سلامت و مراقبت، (۳) ۱۳، صص ۸۹-۹۴.
- ۵- رشید، خسرو؛ ذاکری، علیرضا؛ سلحشوری، احمد؛ کردنوقایی، رسول (۱۳۹۱)، "انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان دوره متوسطه در رابطه با عوامل محیطی"، فناوری آموزش، سال هفتم، جلد ۷، شماره ۲، ۱۰۸-۹۹.
- ۶- عبدالهی، مهرناز (۱۳۸۹)، "تبیین جامعه‌شناختی امید به آینده"، رشد آموزش و پرورش، دوره ۱۴، شماره ۲، ۴۱-۳۵.
- ۷- زرافشانی، کیومرث، کرمی، شهره (۱۳۹۲)، "بررسی علل افت تحصیلی و راه‌های کاهش آن از دیدگاه دانشجویان ترویج و آموزش کشاورزی دانشکده کشاورزی دانشگاه رازی". نامه آموزش عالی، شماره ۱۴، صص ۱۰۵-۱۲۱.
- ۸- علیزاده‌اقدم، محمدباقر (۱۳۹۱)، "بررسی میزان امید به آینده در بین دانشجویان و عوامل موثر بر آن". مجله جامعه‌شناسی کاربردی، شماره ۴۸، ۲۰۶-۱۸۹.
- 9- Mann, D. & Kanoy, K. 2010. *The EQ factor in student retention and success: From theory to practice*. Paper presented at the annual First Year Experience Conference, Denver, CO.
- 10- Forsyth, D.R., Story, P.A., Kelley, K.N., McMillan, J.H. 2009. *What causes failure and success? Students' perceptions of their academic outcomes*. Social Psychological Education, 12: 157-174.